

УДК 378.147.3:371.38

**ЗАСТОСУВАННЯ ТРЕНІНГУ В ПРОЦЕСІ ПІДГОТОВКИ
МАЙБУТНІХ СОЦІАЛЬНИХ ПЕДАГОГІВ ТА СОЦІАЛЬНИХ
ПРАЦІВНИКІВ ДО ПРОФІЛАКТИКИ ДЕВІАНТНОЇ ПОВЕДІНКИ****Наталія Зобенько***Черкаський національний університет імені Богдана Хмельницького
вул. Дашкевича, 24, 18000 Черкаси, Україна*

Розглянуто шляхи, засоби та методи активізації пізнавальної діяльності студентів.

Ключові слова: тренінг, соціальний педагог, девіантна поведінка.

У Національній програмі розвитку освіти у XXI столітті зазначено, що стратегічним завданням системи освіти є виховання творчої, соціально-активної особистості. Розвиток творчого потенціалу та інтелектуальних здібностей потребує перегляду цілей освіти. Вона повинна стати динамічнішою, пов'язаною з ініціативною поведінкою суб'єктів навчання. Такі вимоги соціального замовлення потребують нових підходів до організації навчання. Для досягнення поставлених цілей необхідний пошук шляхів, засобів, методів активізації пізнавальної діяльності студентів та розвиток їхнього творчого мислення і самостійності.

Зауважимо, що про необхідність заміни традиційного репродуктивного принципу підготовки спеціалістів індивідуально-творчим сьогодні ведуть мову багато науковців. Необхідність активного навчання педагога зумовлена специфікою соціальної діяльності.

Традиційне навчання у ВНЗ не забезпечує належну підготовку майбутніх фахівців до практичної діяльності. Зазвичай викладачі акцентують лише на засвоєнні спеціальних знань і умінь, тоді як практичний аспект майбутньої професійної діяльності залишається поза їхньою увагою. Це спричиняє суперечність між потребою в спеціалісті-професіоналі й реальною підготовкою до неї студентів – майбутніх працівників соціальної сфери. Виникає потреба внесення коректив у навчальний процес для збільшення його практичної спрямованості. Сьогодні вітчизняні та зарубіжні вчені, крім традиційних занять, виділяють ще й такі форми організації навчального процесу:

- інтегроване заняття;
- заняття-тренінг;
- лекційно-семінарські заняття;
- лекційно-практичні заняття;

- проектні заняття;
- творчі майстерні;
- автономне навчання;
- вільна робота студентів.

Кожен із цих типів занять має свої особливості в організації та змістовне наповнення.

У ВНЗ останнім часом широко використовують саме тренінг.

Л. В. Волик акцентує, що проведення просвітницьких тренінгів стимулює роботу педагогів, організаторів виховного процесу закладів освіти, соціальних педагогів, працівників соціальних служб, позашкільних установ, представників громадських організацій, лідерів дитячого самоврядування [1, с. 39]. О. Коломієць зазначає, що впровадження елементів тренінгу підготовки майбутніх соціальних педагогів є актуальним і своєчасним, що сприяє розвитку активності, критичному мисленню, самостійності, відповідальності, розумінню інших і співпраці [3, с. 84]. Застосування групових форм навчання зумовлює позитивну динаміку професійно значущих особистісних рис і здібностей студентів, підвищує рівень навченості, моделює особистісно-професійний досвід, збагачує навички міжособистісної взаємодії, необхідні у професійній діяльності фахівців соціономічних професій [2, с. 131].

Досліджуючи вищезазначену проблему, ми маємо на меті розкрити організаційно- методичні аспекти використання тренінгів на заняттях з курсу “Соціально-педагогічні проблеми девіантної поведінки” як основної форми проведення практичних занять. Саме на досягнення цієї мети й спрямований навчальний курс “Соціально-педагогічні проблеми девіантної поведінки”. Головною формою проведення організації навчання на заняттях цього курсу є тренінг.

Відомо, що тренінг став міждисциплінарним методом, за його допомогою вчені-практики розв’язують багато різноманітних актуальних проблем. Тренінг як форма педагогічного впливу передусім передбачає застосування активних методів групової роботи. Серед тренінгових методів у роботі зі студентами спеціальності “соціальна педагогіка” та “соціальна робота” ми використовували вправи на сенситивність, емпатію, рольові ігри, групові дискусії, музичну терапію, обговорення особисто-професійного досвіду тощо.

Переконані, що форма проведення тренінгу має суттєве значення, однак головним є його зміст. Щоб реально вплинути на свідомість і поведінку студентів, зміст тренінгу повинен:

- бути ретельно спроектованим;
- максимально наближеним до потреб і проблем учасників;
- брати до уваги рівень їхнього актуального розвитку і завдання найближчого розвитку;

- орієнтуватися на формування цінностей, знань, умінь і навичок, які є основою позитивної поведінки;
- обговорювати делікатні теми не ізольовано, а в контексті інших важливих проблем.

У сучасних умовах підготовка кваліфікованих спеціалістів із соціальної педагогіки та соціальної роботи, з психології передбачає оволодіння знаннями та навичками роботи з особливою категорією людей, які мають соціальні відхилення у поведінці. Сучасні спеціалісти мають володіти знаннями та навичками розуміння природи та проявів різних видів девіантної поведінки, своєчасного виявлення в поведінці людини симптомів різноманітних відхилень та володіти навичками попередження їх негативного розвитку, надання соціально-педагогічної, психологічної психокорекційної допомоги цій категорії людей.

З огляду на це студенти, що за фахом своєї спеціальності мають працювати у соціальній сфері (соціальні педагоги, соціальні працівники, психологи) повинні мати достатній рівень знань про природу та види соціальних відхилень, володіти навичками розпізнавання та попередження (тобто профілактики) різних видів девіантної поведінки, упередження та зменшення негативних наслідків цих явищ, а також надання допомоги у разі наявності симптомів соціальних відхилень, а також подолання проблем, пов'язаних з ними.

Отже, мета курсу – ознайомити майбутніх соціальних педагогів та соціальних працівників з типовими проявами девіантної поведінки та формами, методами її профілактики у молодіжному та дитячому середовищі. Викладання курсу передбачено із застосуванням технології модульно-рейтингового навчання. Результатами вивчення курсу є оволодіння студентами методами профілактичного впливу на підлітків та молодь щодо недопущення формування в них відхилень у поведінці, зокрема девіантної поведінки.

У курсі вивчення “Соціально-педагогічні проблеми девіантної поведінки” передбачено вирішення таких головних завдань:

- теоретичне розуміння та визначення різних видів соціальних відхилень;
- оволодіння методами розпізнавання – симптомів девіантної поведінки;
- оволодіння методами профілактики та корекції різних видів девіантної поведінки.

У студентів виробляються такі вміння: аналізувати педагогічні ситуації; підбирати необхідні діагностичні методики; організувати діагностичну роботу; опрацьовувати одержані результати і формулювати відповідні висновки; розробляти шляхи профілактичної роботи; знаходити індивідуальний підхід до дитини.

Структура навчальної програми та процес вивчення студентами її змісту зумовлені вимогами технології модульно-рейтингового навчання.

Модуль вивчають у формі лекційної та практичних занять і самостійної роботи студентів. На лекційних заняттях розглядають зміст навчального матеріалу теоретичного та емпіричного характеру.

Самостійна робота студентів зорієнтована головним чином на опрацювання емпіричного компонента змісту навчального матеріалу. Практичні заняття передбачають узагальнення теоретичного та емпіричного змісту навчального матеріалу, а також формування прикладних умінь застосування та аналізу методик вивчення дітей з девіантною поведінкою.

У навчальному курсі “Соціально-педагогічні проблеми девіантної поведінки” головну увагу зосереджено на формуванні творчої особистості соціального педагога (працівника).

Ми погоджуємося з думкою науковців [4], що ефективність педагогічного впливу студентського колективу на особистість у процесі формування її спрямованості значно залежить від таких компонентів:

- особистісних рис суб'єкта навчання (характеру, темпераменту, психотипу, моральних та соціокультурних цінностей, соціального оточення);
- системи мотиваційно-пізнавальних потреб, схильності до активної діяльності, сприйняття інформації та готовності до “діалогу”;
- наявності сприятливого психологічного клімату;
- рівня згуртованості та сумісності членів колективу;
- індивідуальних особливостей викладача, ступеня впливу на групу, вміння аналізувати й прогнозувати поведінку та адекватно реагувати на її негативні прояви;
- вміння організувати сприятливі ситуації спілкування;
- використання орієнтованого підходу до вихованців [4, с. 42].

Результати наших досліджень свідчать, що участь у тренінгах дає змогу студентам, шляхом глибокого занурення у роботу і високого емоційного навантаження, краще засвоїти опрацьований матеріал, а ігрова форма роботи підтримує інтерес і активність учасників. Відповідно саме тренінги зорієнтовані на озброєння майбутніх фахівців знаннями та вміннями, які необхідні у професійній роботі спеціаліста. Крім того, можливості соціально-психологічного тренінгу значною мірою збігаються з вирішенням прикладних проблем професійної орієнтації, адаптації до вимог професії і організації, засвоєння професійних та організаційних цінностей, опанування певною професією, систематичної перепідготовки та професійної адаптації.

Ефективність цього процесу полягає передусім у можливості одержати зворотний зв'язок і підтримку від людей, які мають спільні проблеми або спільні переживання. У процесі групової взаємодії відбувається прийняття цінностей і потреб інших, налагоджуються стосунки взаємодовіря, допомоги і прийняття. Ще один феномен тренінгу полягає в тому, що індивід у групі

може експериментувати з різними стилями спілкування, засвоювати нові комунікативні прийоми у психологічному комфортному середовищі серед рівноправних партнерів. Соціальне та психологічне об'єднання людей дає можливість ідентифікувати себе з іншими, полегшує самоаналіз і реалізацію власного "Я" для кожного учасника тренінгу.

Як свідчить практика, велике значення має активне навчання, яке значно активізує процес набуття особистісно необхідних інтелектуальних і технологічних знань, сприяє творчому професійному становленню майбутніх соціальних педагогів та соціальних працівників.

Необхідно визнати, що активні методи навчання сприяють формуванню практичних навичок студентів. Навчання за допомогою тренінгів підвищує мотивацію і залучення студентів до розв'язання проблемних ситуацій, формує здатність неординарно мислити, висловлювати власний погляд.

Важливо зауважити, що ефективність реалізації тренінгу в умовах ВНЗ може знизитися за таких умов: нав'язування тренінгу, використання штучних або нереальних ситуацій, надмірної прив'язаності до готового сценарію, відсутності вироблених правил (регламенту), надмірної тривалості тренінгу, відсутності готовності викладача до практичної діяльності, педагогічної комунікації.

Незважаючи на універсальність тренінгової роботи, ми вважаємо, що надмірне насичення елементами тренінгу є не тільки недоречним, але і несприятливим для навчання. Тренінгові форми роботи яскраво демонструють практичну необхідність знань, стимулюють пізнавальний інтерес за допомогою змісту навчального матеріалу. На нашу думку, провідним елементом у проведенні тренінгів залишаються знання, а тренінг є органічним доповненням до традиційних методів навчання.

Отже, використання тренінгу в навчально-виховному процесі студентів (майбутніх соціальних працівників та соціальних педагогів) значно підвищує їхню творчу активність, інтерес до соціально-педагогічної діяльності, сприяє формуванню їх готовності до практичної діяльності, педагогічної комунікації. Використання тренінгових форм навчання – складний і довготривалий процес. Ми вважаємо, що викладач повинен відійти від стереотипних методик проведення занять, він сам має бути творчою особистістю, майстром своєї справи. Іншими словами, сучасний викладач ВНЗ має розуміти своє професійне призначення, сприймати педагогічну дійсність як важливий професійний і соціальний пріоритет, прагнути і бути спроможним до самоосвіти й поновлення знань упродовж усього життя. Мати вміння і навички організації навчальної діяльності студентів на підставі сучасних методів та форм навчання.

1. *Волик Л. В.* Тренінгові заняття як ефективний спосіб професійної підготовки майбутніх педагогів до анімаційної діяльності // Актуальні проблеми соціально-педагогічної роботи з різними категоріями населення: Матеріали Всеукр. наук.-практ. конф. Черкаси, 2008.
2. *Волошко Л. Б.* Групова навчальна діяльність як чинник формування професійної компетентності майбутніх фахівців соціономічних професій // Сучасні педагогічні і освітні системи 21 століття: Матеріали 5 міжнар. наук.-практ. конф. (15-16 листоп. 2007 р.) \ Відп. ред. О. М. Барно. Кіровоград, 2007.
3. *Коломісць О. Г.* Впровадження елементів тренінгу в процесі підготовки майбутніх соціальних педагогів // Актуальні проблеми соціально-педагогічної роботи з різними категоріями населення: Матеріали Всеукр. наук.-практ. конф. Черкаси, 2008.
4. *Серожникова Р. К.* Педагогічні умови формування професійного менталітету майбутнього педагога // Проблеми освіти: Наук.-метод. зб. Вип. 37. К., 2004.

USE OF TRAINING WORKSHOP IN THE PROCESS OF PROSPECTIVE SOCIAL WORKERS' PREPARATION FOR PREVENTING DEVIANT BEHAVIOUR

Nataliya Zoben'ko

*Bohdan Khmelnyts'ky National University of Cherkasy
Dashkevych Str., 24, UA-18000 Cherkasy, Ukraine*

The author defines the ways, means and methods to activate students' cognitive work.

Key words: training workshop, social pedagogue, deviant behavior.

ПРИМЕНЕНИЕ ТРЕНИНГА В ПРОЦЕССЕ ПОДГОТОВКИ БУДУЩИХ СОЦИАЛЬНЫХ РАБОТНИКОВ К ПРОФИЛАКТИКЕ ДЕВИАНТНОГО ПОВЕДЕНИЯ

Наталія Зобенько

*Черкаський національний університет імені Богдана Хмельницького
ул. Дашкевича, 24, 18000 Черкаси, Україна*

Рассмотрены пути, средства и методы активизации познавательной деятельности студентов.

Ключевые слова: тренинг, социальный педагог, девиантное поведение.

Стаття надійшла до редколегії 11.06.2008

Прийнята до друку 09.10.2008